

Spis treści

Przedmowa	XIII
Wykaz skrótów	XVII
Wykaz literatury	XXV
Rozdział I. Punkty odniesienia: wymóg formalny i jego funkcje ...	1
§ 1. „Forma oświadczenia” – próba definicji	1
I. Pojęcie formy na tle art. 60 KC	1
II. „Forma szczególna” i „wymóg formalny”	5
1. Wymóg formalny – pojęcie i istota	5
2. Norma sankcjonowana i sankcjonująca w strukturze wymogu formalnego	6
III. Forma jako reguła konstrukcyjna czynności konwencjonalnej	8
IV. Przedmiot wymogów formalnych	12
V. Swoboda formy jako zasada i kontekst interpretacyjny	14
§ 2. Źródła regulacji wymogów formalnych	18
I. Przepis prawa	18
II. <i>Negotium de forma</i>	21
III. Wymogi formalne jako wynik kompromisu	27
1. Proporcjonalność – założycielska idea wymogów formalnych	27
2. Relacja między formą a czynnością prawną. Od formy „konstytutywnej” do „celowej”	30
§ 3. Funkcje wymogów formalnych	34
I. Cel i funkcja wymogu formalnego	34
II. Funkcje wymogów formalnych – próba typizacji	36
III. Funkcje formy zastrzeżonej wolą stron	40
IV. Funkcje formy szczególnej a funkcje skutków jej naruszenia	41
§ 4. Punkty odniesienia – podsumowanie	43
Rozdział II. Naruszenie wymogu formalnego i jego skutki – zagadnienia modelowe	45
§ 1. Pojęcie naruszenia wymogu formalnego	45
§ 2. „Skutek naruszenia wymogu formalnego” i jego proporcjonalność	48
I. Sankcja a skutek naruszenia wymogu formalnego	48
II. Sankcja a „rygor” zastrzeżenia formy szczególnej	51

III. Moderowanie działania sankcji jako instrument proporcjonalizacji	52
§ 3. Modele regulacji skutków naruszenia wymogów formalnych w europejskiej tradycji prawnej.	54
I. Pola podobieństw i rozbieżności.	54
II. Nieważność jako „sankcja punktowa” – krąg germański	55
III. Ograniczenia dowodowe i ich zastrzeżenie generalne – krąg romański.	58
IV. Synkretyzm konstrukcyjny – krąg anglosaski.	62
V. Dyspersja systemu – prawo prywatne UE.	65
§ 4. Model skutków naruszenia wymogów formalnych w prawie polskim.	67
I. Hybrydowość systemu.	67
II. Struktura skutków naruszenia wymogów formalnych <i>de lege lata</i>	71
§ 5. Sposób przypisania formie szczególnej skutków jej naruszenia ..	73
I. Forma zastrzeżona w przepisie prawa	73
1. Rozdział rygorów formy szczególnej jako problem legislacyjny.	73
2. Forma <i>ad solemnitate</i>	75
A. Ogólne reguły identyfikacji.	75
B. Rygor nieważności a szczególne wymogi formalne. .	76
3. Forma <i>ad probationem</i>	78
4. Forma <i>ad eventum</i>	79
II. Forma zastrzeżona wolą stron.	80
Rozdział III. Rygor nieważności.	85
§ 1. Założenia konstrukcyjne na gruncie prawa polskiego	85
I. Źródła regulacji i terminologia	85
II. Cele rygoru nieważności.	87
§ 2. Sankcja nieważności wynikająca z rygoru <i>ad solemnitate</i>	89
I. Ogólne właściwości funkcjonalne	89
II. Nieważność częściowa jako skutek naruszenia wymogu formalnego.	90
III. <i>Forma dat esse rei?</i> Rygor nieważności a czynności prawne nieistniejące	95
§ 3. Rygor <i>ad solemnitate</i> na gruncie oświadczeń innych niż oświadczenia woli	98
§ 4. Proporcjonalizacja skutków naruszenia formy <i>ad solemnitate</i> . .	101
I. Źródła braku proporcjonalności rygoru	101
II. Sposoby przywracania proporcji – istota rozwiązań	104
§ 5. Spełnienie świadczenia jako zdarzenie sanujące skutki naruszenia wymogu formy <i>ad solemnitate</i>	105
I. Przyczyny ochrony sytuacji faktycznych powstałych w wyniku spełnienia świadczenia	105
II. Sposoby utrwalenia skutków spełnienia świadczenia	108

III. „Koncepcja substytucji” – fundament relacji pomiędzy świadczeniem a nieważnością czynności prawnej.	111
1. Substytucja jako figura proporcjonalności sankcji	111
2. Substytucja funkcji formy szczególnej	112
3. Ochrona zaufania	114
§ 6. Konwalidacja umowy darowizny	116
I. Konstrukcja wymogu formalnego w umowie darowizny	116
II. Forma jako „oznaka działania na serio”	118
III. Wymóg formalny a wykonanie darowizny – uwagi modelowe.	120
1. Istota relacji	120
2. Modele rozwiązań prawnych	121
3. Rygor <i>ad solemnitatem</i> a wykonanie darowizny – sfery proporcjonalizacji.	122
IV. „Świadczenie” na gruncie art. 890 § 1 zd. 2 KC – rozumienie autonomiczne.	125
1. Problem czynności prawnych o podwójnym skutku.	125
2. Działania konieczne do konwalidacji	128
§ 7. Nieudany eksperyment? Konwalidacja na podstawie art. 19 PrRzecz.	132
I. Konstrukcja regulacji	132
II. Ujawnienie treści czynności prawnej w księdze wieczystej a rygor nieważności <i>de lege lata</i>	136
§ 8. Rygor <i>ad solemnitatem</i> a nadużycie prawa podmiotowego	137
I. Miejsce nadużycia prawa w koncepcji rygoru nieważności	137
II. Źródła koncepcji w niemieckim porządku prawnym.	139
III. Prawo polskie – między recepcją a negacją	142
IV. Podstawy stosowania art. 5 KC na gruncie wymogów formalnych.	147
1. Ogólne założenia	147
2. Problem „okoliczności trwałych”	149
3. „Rozsądne granice” w stosowaniu art. 5 KC.	154
4. <i>Venire contra factum proprium</i>	158
5. <i>Dolus praeteritus</i> i <i>dolus praesens</i>	160
6. Zagrożenie możliwości bytowych	164
V. Konsekwencje zastosowania art. 5 KC do praw podmiotowych wynikających z rygoru <i>ad solemnitatem</i>	165
§ 9. Rygor <i>ad solemnitatem</i> a roszczenie o zwrot nienależnego świadczenia	169
I. Modyfikacja sankcji nieważności na płaszczyźnie roszczeń kondykcyjnych – uwagi modelowe.	169
II. Proporcjonalizacja rygoru <i>ad solemnitatem</i> a „świadczenie słuszne” (art. 411 pkt 2 KC)	171
1. Podstawy i granice stosowania art. 411 pkt 2 KC	171
2. Stosowanie art. 411 pkt 2 KC na gruncie umowy poręczenia.	175

§ 10. „Konwalidacja generalna”	177
I. Koncepcja mechanizmu	177
II. Proporcjonalizacja działania	179
III. Problem retroaktywności	183
§ 11. Łagodzenie skutków naruszenia wymogów formalnych w drodze wykładni	184
I. „Konwalidacja sądowa”?	184
II. Argumentacja <i>de minimis</i>	188
1. Istota i wątpliwości	188
2. Przykłady zastosowania w praktyce	189
III. Ustawowa konstrukcja <i>de minimis</i> (art. 949 § 2 KC)	195
IV. Naruszenie wymogu formalnego a siła wyższa	197
§ 12. Konwersja	202
I. Ogólne właściwości konwersji z perspektywy formy <i>ad solemnitatem</i>	202
II. Przykłady konwersji na gruncie prawa umów	206
III. „Konwersja” testamentu	212
IV. Zachowanie formy szczególnej <i>ex post</i> (konwalidacja umowy ustanawiającej zastaw na prawie)	217
§ 13. Skutki braku zachowania formy zastrzeżonej wolą stron	218
I. Proporcjonalność nieważności jako skutku naruszenia <i>negotii de forma</i> – istota odmienności	218
II. Pojęcie naruszenia wymogu formy zastrzeżonej wolą stron	219
III. Naruszenie <i>negotii de forma</i> a jego rozwiązanie lub zmiana	220
IV. „Brak dojścia do skutku” czynności prawnej	227
1. Sposoby interpretacji	227
2. „Niedojście do skutku” a nieważność	229
3. <i>Negotium non existens?</i>	233
V. Proporcjonalność sankcji	234
1. Cechy <i>negotii de forma</i> sprzyjające proporcjonalności	234
2. Spełnienie świadczenia – znaczenie i skutki	235
A. Spełnienie świadczenia jako sposób konwalidacji czynności prawnej	235
B. Ochrona stabilności nienależnie spełnionego świadczenia	238
3. Naruszenie <i>negotii de forma</i> a nadużycie prawa	239
VI. Procesowe skutki naruszenia <i>negotii de forma</i> – odesłanie	244
§ 14. Naruszenie wymogu formalnego jako źródło szkody	245
I. Odpowiedzialność odszkodowawcza jako pośredni skutek braku zachowania formy szczególnej	245
II. Związek przyczynowy – odpowiedzialność w granicach ujemnego interesu umownego	247
III. Faktyczne przesłanki odpowiedzialności – próba typologii	252
IV. Brak zachowania formy szczególnej jako naruszenie zobowiązania	255
1. Odpowiedzialność <i>ex contractu</i>	255
2. Roszczenie o zachowanie formy	256

Rozdział IV. Konsekwencje w sferze procesowej – rygor ad probationem	259
§ 1. Geneza i istota rygoru <i>ad probationem</i>	259
I. Modele procesowych konsekwencji naruszenia wymogów formalnych	259
II. Ograniczenia dowodowe a skutki czynności prawnej	261
III. Uzasadnienie skutków procesowych i jego przemiany	262
IV. Rygor <i>ad probationem</i> a poznanie prawdy w postępowaniu cywilnym	265
V. Rygor <i>ad probationem</i> a rygor <i>ad solemnitate</i>	268
VI. Forma <i>probat per se ipsa</i> : ochrona dokumentu jako źródła wiedzy	270
§ 2. Zakres stosowania rygoru dowodowego	275
§ 3. Ograniczenia dowodowe związane z rygiorem <i>ad probationem</i> ..	276
I. Okoliczności faktyczne wykazywane wyłącznie za pomocą dokumentu	276
II. Zakres ograniczeń	277
1. Dowód z zeznań świadków i z przesłuchania stron	277
2. Domniemania faktyczne	277
III. Skutki naruszenia ograniczeń dowodowych w postępowaniu – bezwzględny czy względny charakter rygoru <i>ad probationem</i> ?	278
§ 4. Wyjątki od ograniczeń dowodowych	282
I. Systematyka instrumentów prawnych	282
II. Miejsce wyjątków w mechanizmie ograniczeń dowodowych	283
III. Rygor <i>ad probationem</i> a proporcjonalność skutków naruszenia wymogu formalnego	284
1. Ograniczenia dowodowe jako zagadnienie proporcji	284
2. Laboratorium proporcjonalizacji – art. 75 KC i jego konsekwencje	286
IV. Wyłączenie stosowania przepisów o rygorze dowodowym ..	288
1. Czynności prawne między przedsiębiorcami	288
A. Źródła regulacji	288
B. Uzasadnienie ułatwień dowodowych w obrocie profesjonalnym	291
C. Zakres podmiotowy wyłączenia	293
D. Zakres przedmiotowy wyłączenia	294
2. Sprawy z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych ..	298
A. Cele wyjątku	298
B. Uchylenie ograniczeń dowodowych z perspektywy roli procesowej pracownika	299
V. Wyjątki oparte na dyspozytywności ograniczeń dowodowych ..	300
1. Dyspozytywność rygoru <i>ad probationem</i>	300
2. Zgoda stron	304
A. Zgoda stron jako czynność procesowa	304

B. Sposób wyrażenia zgody	306
C. Dopuszczalność udzielenia zgody poza postępowaniem	308
3. Żądanie konsumenta w sporze z przedsiębiorcą	310
A. Funkcje i założenia konstrukcyjne	310
B. „Konsument” i „przedsiębiorca” na gruncie art. 74 § 2 KC	312
C. Sposób i chwila zgłoszenia żądania	313
D. Problem efektywności regulacji	314
4. Uchylenie ograniczeń dowodowych na żądanie jednej ze stron czynności prawnej	315
5. Uprawdopodobnienie za pomocą dokumentu	317
A. Geneza i rozwój konstrukcji	317
B. „Początek dowodu na piśmie” – między ograniczeniami dowodowymi a zasadą prawdy	320
C. Przesłanki „uprawdopodobnienia za pomocą dokumentu” <i>de lege lata</i>	323
D. Pochodzenie dokumentu	327
E. Uprawdopodobnienie	329
F. Wykorzystanie „początku dowodu na piśmie” w postępowaniu	330
Rozdział V. Forma <i>ad eventum</i>	333
§ 1. Uwagi konstrukcyjne	333
I. Forma <i>ad eventum</i> na tle triady rygorów formy szczególnej ..	333
II. Forma <i>ad eventum</i> jako kategoria klasyfikacyjna	335
§ 2. Rygor <i>ad eventum</i> – właściwości wspólne	336
I. Miejsce rygoru <i>ad eventum</i> w systemie prawa – koncepcja unitarna i separująca	336
II. Wspólny mianownik: proporcjonalność	338
III. „Określone skutki czynności prawnej”	339
IV. Model działania <i>opt-in</i> i <i>opt-out</i>	342
V. Forma <i>ad eventum</i> jako problem badawczy	343
§ 3. Typy konstrukcyjne rygoru <i>ad eventum</i> – wprowadzenie	344
§ 4. Forma <i>ad eventum</i> a mechanizm dyspozytywności norm prawnych	345
I. Ogólne założenia	345
II. Forma <i>ad eventum</i> a częściowa nieważność czynności prawnej	348
§ 5. Skuteczność czynności prawnej wobec osób trzecich	352
I. Forma pisemna z datą pewną jako przejaw idei proporcjonalności	352
II. Sanowanie skutków braku daty pewnej <i>ex nunc</i>	354
1. Późniejsze uzyskanie daty pewnej a elastyczność wymogu formalnego	354
2. Spór o istotę art. 81 § 2 i 3 KC	357
§ 6. Rygor <i>ad eventum</i> a ograniczenia dowodowe	362

Rozdział VI. Skutki naruszenia wymogów formalnych jako wyzwanie dla proporcjonalności	367
§ 1. Wspólna perspektywa	367
§ 2. Proporcjonalność – „problem założycielski” wymogów formalnych	368
I. Napięcie między indywidualizmem i powszechnością	368
II. Skutki naruszenia wymogów formalnych a proporcjonalność celu i środków	371
1. Proporcjonalność jako właściwość i narzędzie	371
2. Proporcjonalność jako figura poznawcza	372
3. Proporcjonalizacja a prawa podstawowe	373
§ 3. Deficyty proporcjonalności	375
I. Pola konfliktu	375
II. Nieproporcjonalność typu konsekwencji	376
III. Wyczerpanie się funkcji normy sankcjonującej	377
IV. Niespójność aksjologiczna	377
§ 4. Przywracanie proporcji – dyskurs ustawodawcy, praktyki i doktryny	378
I. Modele proporcjonalizacji	378
II. Proporcjonalizacja a stosownie prawa: <i>judicial governance</i> i jego instrumenty	380
§ 5. Skutki naruszenia wymogów formalnych a „nowy formalizm” ..	381
I. „Renesans formalizmu” („nowy formalizm”) – istota przemian i ich konsekwencje	381
II. Sankcje „nowego formalizmu” – problem proporcjonalności i skuteczności	383
Summary	387
<i>Consequences of non-compliance with formal requirements in private law</i>	387
Indeks rzeczowy	395